

Interior del Palau Moja, antiga residència del marquès de Comillas, on va viure el poeta Verdaguier. / CARLES RIBAS

ra de Franco, per molt que semblava que els nacionalismes catalans —no només el convergent o pujolista, sinó també el de l'es-

querra socialista i postcomunista— s'hagin agra-dat molt a si mateixos mentre batallaven amb un ens estàtic i

immòbil, com si l'Espanya actual seguís essent en l'imaginari del catalanisme polític la que va fer Franco el 1939.

Veus d'una Àfrica mestissa

XAVIER DILLA

Un riu que es diu temps, una casa que es diu terra

Mia Couto.
Traducció de Núria Prats Espar

Edicions 62

280 pàgines, 21 euros

Quan fa un parell d'anys es discutia si a la Fira de Frankfurt s'havia de portar escriptors catalans en castellà, el director de l'Institut Ramon Llull, Josep Bargalló, va argumentar que "Mia Couto és de Moçambic però pertany a la literatura portuguesa". Tenia raó, en part, si entenem l'adjectiu com "en portuguès". I dic en part basant-me en el matís posterior de Bargalló: "Això passa a totes les literatures, excepte les orals". L'obra del moçambiquès Mia Couto (1955) cobra plena significació en el fet que, escrita en la llengua oficial del seu país, que parla el 90% d'una població la meitat de la qual és analfabeta, incorpora també, en el fons i en la forma, elements del mosaic de les altres 42 llengües de Moçambic, amb poca o nul·la tradició escrita (cap d'elles té una paraula per dir *cultura*).

Autor prolífic, contista, novel·lista i periodista, poeta quan escriu versos i en molts girs de la seva prosa, Couto és la figura més reconeguda a escala internacional,

d'una literatura genuïnament moçambiquesa no només perquè és mestissa (escriu en un portuguès amb peculiaritats morfològiques locals i inclou paraules de les llengües orals), sinó perquè planteja les contradiccions d'un país que, un cop assolida la independència el 1975, es va abocar a una guerra civil (1977-1992), reflectida sobretot en la seva primera novel·la, *Terra somnàmbula* (1992).

Ara arriba la quarta de les sis que ha publicat, situada en el que podríem anomenar el "descant" del Moçambic actual. L'itinerari del jove Mariano, de retorn a l'illa natal de Luar-do-Chão pel funeral del seu avi, patriarca del clan, és l'eix d'una novel·la molt coral, plena de personatges que es relacionen i parlen amb el protagonista explicant versions contraposades dels fets. Menys esquemàtica que *El balcó del frangipani*, l'altra novel·la de Couto traduïda al català, *Un riu que es diu temps...* segueix el gradual redescobrimient per Mariano de la seva terra i dels seus orígens: "Abans m'entristia que aquí no hi hagués ciutat, una cantonada al costat de l'altra, els angles rectes dels camins. Ara, on poso els ulls, m'agradaria veure-hi únicament boscos [...] una terra que ningú pogués embrutar ni robar". No és ecologisme barat, si-

nó constatar que la revolució moçambiquesa —en què Couto, blanc fill de colons, va participar activament— ha decebut expectatives, substituint una elit política per una altra, generant noves discriminacions i racismes i donant l'esquena a l'africanitat. Així, la novel·la, crònica familiar, esdevé també crònica, lúcida però no pessimista, de les dificultats d'una jove democràcia, i reivindica una comunitat en què els morts no s'enterren, sinó que es "planten", perquè "el mort és una cosa viva", i en què les dones, abans de banyar-se al riu, li demanen permís per entrar-hi.

La traducció sona bé en general, tot i algunes descurances i literalismes. En un text que es vol proper a l'oralitat, queda poc natural eliminar l'article, sobretot en diàlegs, quan s'esmenta algú pel seu nom ("Vols trobar Miserrinha", i no "Vols trobar la Miserrinha"), i en canvi és incorrecte, per calc del portuguès, referir-se a "el mossèn Nunes" i no a "mos-sèn Nunes". Hi ha vacil·lacions (alguns personatges ara es tracten de tu, ara de vostè) i errors com traduir *flutuar* per "fluctuar" (és "flotar"), però es transmet bé la creativitat verbal de Mia Couto ("desbaratabalat", "malbucejar", dones "provocalentes").

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Thackeray i l'esnobisme

JORDI LLOVET

No hi ha unanimitat entre els lexicògrafs i etimòlegs anglesos sobre l'origen de la paraula "snob", catalanitzat "esnob". En principi, els diccionaris assumeixen que aquesta veu és la lexicalització de l'abreviatura "s.nob.", que equivalia a l'expressió llatina *sine nobilitate*, "sense títol de noblesa", que els administradors de les grans universitats angleses posaven al darrere del nom de qualsevol alumne que, cosa rara, procedís d'una classe mitjana, o baixa (cosa encara més rara), a diferència de la major part dels estudiants que s'hi matriculaven durant els segles XVIII i XIX. És una explicació plausible.

Sigui com vulgui, el fet és que la paraula "snob", en llengua anglesa i, especialment, en la seva literatura, va patir transformacions inesperades. Contra l'etimologia que hem apuntat, el diccionari Oxford encara diu que un "snob" és aquella persona "who pays too much respect to social position or wealth, or who despises persons who are of lower social position". Abans que res, doncs, els esnobs haurien estat els rics, però més tard haurien estat els qui no tenien escut d'armes, però feien tot el possible per imitar, sempre amb inevitable afectació, els costums dels nobles. En fi: no hi ha millor manera de seguir la complicada història d'aquesta paraula que llegint l'estudi de Margaret M. Goodell, *Three Satirists of Snobbery: Thackeray, Meredith, Proust*, Hamburg, 1939.

Tot això ve a tomb arran la traducció catalana del primer llibre important de William M. Thackeray, *El llibre dels esnobs* (l'original, a la revista *Punch*, 1846-1847; i traducció catalana ultrameritòria de Xavier Pàmies, a Martorell, Adesiara, 2009). L'autor és més conegut a casa nostra per la seva novel·la *Vanity Fair*, o *La fira de les vanitats*, i una mica per l'adaptació cinematogràfica de *Les aventures de Barry Lyndon*, a càrrec de Stanley Kubrick, amb banda musical extraordinària de Haendel: tot molt anglès. El mateix Thackeray, al

seu *Llibre dels esnobs*, comenta sobre aquesta paraula d'imprecís origen: "No fa ni vint-i-cinc anys que va néixer un nom, un monosíl·lab expressiu, per anomenar la raça dels *snobs*. Des d'aleshores, aquest nom s'ha es-

"A la fi, d'esnobs

n'hi ha a totes

les classes socials"

tès per tot Anglaterra igual que després ho ha fet el ferrocarril. Els esnobs són coneguts i reconeguts a tot un imperi on he sentit dir que no es pon mai el sol". Llavors l'autor posa de relleu el fet que el substantiu o l'adjectiu "snobish" hagi lliscat des de les classes altes fins a les classes mitjanes i baixes, o viceversa, i acaba amb aquesta conclusió que, de fet, és el que ofereix una especial característica a tot el llibre que comentem avui: "És un error judicar els esnobs a la lleugera i pensar que només existeixen entre les classes baixes. Estic convençut, al contrari, que es pot trobar un gran nombre d'esnobs en tots els estaments socials". I, més encara: "Aquell qui admira amb mesquinesa coses mesquines és un esnob". Diguem que, amb aquesta afirmació, quedava definit el marc en què es mou tot el llibre de Thackeray: els rics practiquen l'esnobisme per defensar estèticament uns privilegis de classe dels quals, tot sovint, no en són mereixedors —per exemple, quan "mengen els pèsols amb ganivet"—, i els burgesos i els més pobres són esnobs quan pretenen acostar-se, per prujia moral, als costums de les classes altes sense estar preparats per imitar-les.

Al capdavant, tot plegat va a parar a una frase que es pot llegir en un estudi sobre aquest escriptor: *Snoborum numerus infinitus est*, que glossa una citació famosa de l'Eclesiàstès, més aviat referida als ximplers: *Numerus stultorum infinitus est*, cosa que es pot comprovar cada dia i a qualsevol lloc: "De ximplers, el món n'és ple". Aquest va ser el mèrit de Thackeray: va eixamplar prodigiosament l'ús del terme "snob" amb un desplegament d'ironia i d'humor que agafa moltes coses de Swift, de Dickens (*a contrario*) o del gravador William Hogarth, a qui admirava, i al qual, tot i voler assemblar-s'hi en la seva faceta de caricaturista, Thackeray no va igualar ni per atzar —recordeu que Dickens mateix va rebutjar la possibilitat que Thackeray il·lustrés el seu *Pickwick*, per manca de destresa d'aquest. Thackeray, doncs, va ampliar i va universalitzar la categoria de l'esnobisme, i va localitzar aquesta actitud entre mesquina i estètica en tots els estaments socials, com es veu en el llibre d'avui: des dels membres dels selectes clubs de Londres que encara es poden freqüentar (amb invitació, naturalment) fins a la reialesa, passant pels militars, els mercaders, els financers, els universitaris (aquests ho són un *rato* llarg), els irlandesos en general (per pobres i devoradors orgullosos de patates), els amfitrions, els viatgers, els pagesos, els concos i els casats. El llibre acusa els naturals defectes de les coses que s'han escrit precipitadament per a la premsa, però és un dels documents més imprescindible per entendre aquesta raresa que en diem "el món anglès", encara que hagi passat un segle i mig d'ençà la publicació del llibre de Thackeray. I és que, com sap tothom, els anglesos no canviaran mai.